

прототипічно стверджує, що подія або стан в актуалізованому або певному факті дійсності. Реалістичне твердження прототипічно означає подію, яка відноситься до області уявного або гіпотетичного, і якщо так вона являє собою потенційну або можливу подію, але це не є спостережувальний факт реальності” [Elliott 2000, p. 66-67]. Утім на думку Т. Павела реалізм “не просто набір стилістичних і розповідних конвенцій, але фундаментальне відношення до взаємозв’язку між реальним світом і правдивістю літературних текстів” [Pavel 1986].

Світи про які ми говоримо реальний або вигаданий, ретельно приховують свої глибокі тріщини, нашу мову, наші тексти, з’являються на деякий час, щоб бути прозорим середовищем, що ведуть до цих світів. Отже, реальне та ірреальне формують кільцеву композицію жанру фентезі, вони тісно переплітаються і взаємодіють заради єдиної перспективи: відтворенню фантастичної художньої картини світу.

Література

- Ковтун Е.Н. «Истинная реальность» fantasy Текст. / Е.Н. Ковтун // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. 1998. – № 3 – С. 106-115. Чернышева Т.А. Природа фантастики Текст. / Т.А. Чернышева. – Иркутск: ИГЛУ, 1985. – 336 с. *Філософський енциклопедичний словник* / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди; голова редкол. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с. Clute J., Grant J. The Encyclopedia of Fantasy, "Fantasy". – St. Martin's Griffin, 1999. – 1088 p. Elliott J. R. Realis and Irrealis: Forms and Concepts of the Grammaticalization of Reality. Linguistic Typology, 2000. – 55 – 90 p. Kripke S. Semantical Considerations on Modal Logic: Naming and Necessity. – Oxford University Press, 1973 16, P. 83-94. Langton J. Fantasists on Fantasy: "The Weak Place in the Cloth". – ed. Robert H. Boyer and Kenneth J. Zahorski. – P. 163-180. Lewis D. American Philosophical Quarterly: 'Truth in Fiction'. – University of Illinois Press, vol.15 № 1, 1978. – 37 – 46 p. Mithun M. On the relativity of irreality // J. Bybee & S. Fleischman (eds.) Modality in Grammar and Discourse. Amsterdam: Benjamins, 1995. – P. 367-388. Thomas G. Pavel Fictional Worlds. – Cambridge: Harvard UP, 1986. – 178 p. Timmerman J. H. Other Worlds: The Fantasy Genre / J. H. Timmerman. – Bowling Green: Bowling Green University Popular Press, 1983. – 130 p. Waggoner D. A Guide to Fantasy: The Hills of Faraway. – Publisher: Atheneum; First Edition, 1978. – 326 p.

УДК 811.111:81'276

МОНАТИК І. Г.

(Луцький національний технічний університет)

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МОВНИХ СТЕРЕОТИПІВ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)

У статті досліджуються соціолінгвістичні особливості функціонування мовних стереотипів у англомовному дискурсі.
Ключові слова: мовний стереотип, етикетне висловлювання, соціально-культурний контекст, мовна поведінка.

Монатик І. Г. Социолингвистические аспекты изучения языковых стереотипов в англоязычном дискурсе. В статье исследуются социолингвистические особенности функционирования языковых стереотипов в англоязычном дискурсе.
Ключевые слова: языковой стереотип, этикетное высказывание, социально-культурный контекст, языковое поведение.

Monatik I. G. Sociolinguistic Aspects of study of language stereotypes in English-language discourse. In the article sociolinguistic aspects of language stereotypes functioning in English-language discourse are investigated.
Key words: language stereotype, etiquette expression, social and cultural context, language behavior.

Мовне спілкування і мовна поведінка зокрема вивчаються соціо- та психолінгвістикою в тісному взаємозв’язку з такими поняттями як «норма», «звичай», «ритуал». Мовні стереотипи вивчаються даними дисциплінами в зв’язку з загальною проблемою стереотипу і відтворення мовного спілкування в готовому вигляді. **Мета** нашої статті полягає у розкритті розуміння терміну «мовний стереотип» та вивченні соціолінгвістичних аспектів формування та використання мовних стереотипів. Тому спробуємо вирішити наступні **завдання**: простежити за еволюцією поглядів дослідників на феномен мовного стереотипу та встановити його диференційні ознаки; з’ясувати соціолінгвістичні аспекти творення та функціонування мовних стереотипів у різних сферах буття (зокрема у політичному дискурсі). **Об’єктом** дослідження є тексти англомовних політичних промов, а **предметом** – соціолінгвістичні особливості мовних стереотипів.

У лінгвістиці термін мовний стереотип розуміють як:

- 1) вербальне відображення переконань, спрямованих на суспільні групи або на індивіда як представника цієї групи (І. Каустхофф, К. Писаркова);
- 2) вербально виражене узагальнення образів будь-яких конкретних предметів або

абстрактних понять (Є. Бартмінський) [Bartmiński 1985, p. 24];

3) стійке висловлювання або порівняння (В. Маслова) [Маслова 2001, с. 109]. Беручи до уваги вищезгадані визначення мовного стереотипу запропонуємо своє узагальнене визначення: мовний стереотип – це вербальне, стійке і спрощене відображення життєвих реалій, розуміння якого залежить від контексту використання.

В кожному висловлюванні мовці виступають як носії визначених соціальних функцій, цей факт впливає на їх поведінку та мовлення. Очевидно, що мовне спілкування не відбувається у вакуумі і обставини, пов'язані з мовленнєвою ситуацією впливають на мовців. До соціальних параметрів мови відносяться рольові відносини – взаємодія між учасниками мовленнєвого акту, яка визначається соціальною ситуацією і змінюється разом з нею. Тип соціальної ролі мовця впливає з його положення в соціальній структурі суспільства і можливості здійснювати певну діяльність. Існують постійні ролі, обумовлені статтю, расою, громадянством та рідко змінювані (віросповідання, клас та прошарок в суспільстві), а також змінні ролі, що залежать від кожної окремої ситуації. Їх інколи називають статусними або позиційними (Сорокін, Тарасов, Шахнарович). Одна і та ж людина протягом дня може «грати» різноманітні ролі. Зміна ролей суттєво змінює структуру соціальної ситуації та впливає на вибір мовних засобів.

Стереотипні висловлювання вміщують комунікативно-значиму інформацію, яка присутня в кожному висловлюванні та у всіх епізодах комунікативної взаємодії. Ритуальний характер цієї інформації зумовлений тим, що форма і функція конвенціональних сигналів є стійкою (ніби існує попередня домовленість) і регулярно, тобто передбачуваною в рамках визначеної комунікативної ситуації. Проблема визначення функціональних властивостей мовного стереотипу пов'язана з визначенням його функціональної бази, що забезпечує взаємозв'язок з методикою аналізу, що допомагає відкрити семантично-комунікативний потенціал одиниці спілкування. К. Менг пропонує описувати комунікативну дію як типову послідовність мовленнєвих дій, що характеризуються визначеними сталими способами міжособистісної взаємодії і схемами та зразками дій [Менг 1983]. Вважається, що схема – це не застиглий мовний акт, а динамічна система, що видозмінюється і доповнюється в залежності від ситуації в умовах спеціальної комунікації. Комунікативний акт є сукупністю мовленнєвих актів, які виконуються індивідами назустріч один одному, мовленнєвий акт – це висловлювання або сукупність висловлювань, які продукує один мовець з урахуванням іншого. Якщо в мовленнєвому акті акцент робиться на дію, то в комунікативному акті – на взаємодію адресата та адресанта. Найбільш узагальненими типами спеціальних комунікативних актів є наступні: 1) комунікативні акти в інституційній сфері комунікації: масова комунікація (збори, виступ, дискусія на зборах) – процедурне стереотипне висловлювання; 2) комунікативні акти в «щоденній сфері» комунікації: сімейна розмова, запрошення – ритуальне стереотипне висловлювання. В кожному з цих типів зустрічатиметься визначений набір обслуговуючих стереотипів, зумовлених різними соціальними і психологічними детермінантами.

Мовні стереотипи традиційно виділяють як окремий клас етикетних висловлювань. Вони несуть інформацію про рольові характеристики: індивідуальні якості, соціально-групові признаки. В залежності від рольової установки можуть варіюватися наступні вираження прощання: Good bye, Sir; Good bye, Mr. Brown; Bye-bye, John; Bye for now; So long dear; Chiz, buddie. В даному випадку простежуються такі мовні стилі як Frozen-Official-Informan-Casual-Intimate, які зумовлені саме соціально-ситуативною стратифікацією [Орлов 1991]. В даному випадку привітання здійснюється в процесі взаємодії людей таким чином, що кожного разу його форма зумовлюється соціальною організацією мовців та умовами їх взаємодії.

В політичному дискурсі в залежності від рольової установки, місця перебування та тематики промови теж слід виділити певні етикетні стереотипні набори фраз привітання та прощання. Розглянемо наприклад виступ-звернення президента США Барака Обами до мусульманського світу в Каїрі. Структура привітання передбачає:

- загальне привітання («Good afternoon.»)
- подяка за гостинність та закладу де відбувається подія («I'm grateful for your hospitality, and the hospitality of the people of Egypt.»)
- вітання від своєї нації («...I'm also proud to carry with me the goodwill of the American

people, and a greeting of peace from Muslim communities in my country...»)

- привітання на мові реципієнта («Assalaamu alaykum»)

Якщо звернення чи промова відбувається в США деякі елементи привітання втрачаються через їх нерелевантність: промовець вітається, дякує за гостинність та виголошує основний текст промови. З цього приводу М. Бахтін писав, що кожна епоха і кожна соціальна група має свій репертуар мовленнєвих форм, класифікація яких повинна опиратися на класифікацію форм спілкування [цит. за Волошинов 1993, с. 25].

В англomовному середовищі значна частина стереотипних висловлювань походить з фільмів, вистав та шоу-бізнесу. Наприклад висловлювання з фільмів-вестернів: "This town isn't big enough for both of us" пов'язуються носіями мови та культурою «Дикого Заходу» і фільмами-вестернами, але вже мало хто пам'ятає де і коли вперше звучали ці фрази [Crystal 1995, p. 178]. Багато хто вважає, що всі американці є ледачими, тупими та мають проблеми з ожирінням, персоніфікацією цього стереотипу став головний герой телесеріалу The Simpsons Гомер Сімпсон [15]. Є також багато стереотипних висловлювань з художньої літератури. "Big brother is watching you" – фраза з роману Дж. Оруела вживається як іронічне висловлювання-попередження бути уважним. В сучасному англomовному публіцистичному дискурсі ця фраза дуже часто використовується у заголовках до статей [Електронні ресурси].

Стереотип - це не тільки слово, але й мовний зворот, що повторюється без змін, автоматично, як усталена формула, мовний шаблон, трафарет [Сологуб 2004, с. 648]. Багато стереотипних висловлювань були запозичені з промов політичних діячів. Популярне висловлювання "You never had it so good" було лозунгом демократичної партії США 1952 року, яке пізніше було використане в передвиборчій кампанії Г. Макміллана в 1957 в Великобританії і залишилось в мові як вираження іронічного коментаря. В деяких випадках в стереотипних висловлюваннях зберігається наслідування манери мовлення політичних діячів. В таких випадках висловлювання мають іронічний характер. До таких висловлювань належать російська фраза «процесс пошел» (наслідування М.С. Горбачова), «хотелось как лучше, а получилось как всегда» (наслідування В.С. Черномірдіна).

Цікавими є стереотипні висловлювання притаманні політичному дискурсу США, що широко використовуються в мовленні. Рональд Рейган запровадив вираз "welfare queen" під час президентської кампанії в 1976 році. Політик розповів про жінку з Чикаго, яка використовувала 80 різних імен, 30 адрес і 12 різних номерів соціального страхування, щоб шахрайством отримувати доплати від уряду. Незалежно від достовірності розповіді Рейгана "welfare queen" стала потужним символом для зловживань в системі соціального забезпечення США. Політики-республіканці і зараз використовують цей та схожі вирази ("food stamp recipients", "people dependent on the government") для негативного представлення опонентів демократів. Якщо взяти до уваги, що жінка, яка стала прототипом "welfare queen" була афро-американкою, то вживання вищезгаданих виразів особливо актуальне під час останньої виборчої кампанії США: «If all 47 million food stamp recipients voted for President Obama, it would account for 75.4 percent of Obama's 62.3 million votes.» [Електронний ресурс].

На початку ХХ століття деякі політики активно боролися за голоси фермерів з півдня, яких через загорілі від роботи шиї називали «rednecks». В останні десятиліття слово «redneck» нерідко використовувалося для позначення прошарку американського суспільства, який поєднував в собі такі риси як консерватизм, обмеженість, повагу до закону, віру в Бога, патріотизм, а також неприязне ставлення до іммігрантів, феміністок, лібералів, негрів [Реднеки]. Ярлик «redneck» використовувався противниками Джорджа Буша (молодшого) по відношенню до людей, які голосували за нього.

Соціолінгвістичний аспект вивчення стереотипних висловлювань дозволяє виявити національно-культурну та ідеологічну специфіку цих висловлювань, а також їх функціонально-рольову специфіку. За словами Е. Сепіра «Мова – це путівник в «соціальній дійсності» ... і «реальний світ» значною мірою несвідомо будується на основі мовних звичок тієї чи іншої соціальної групи» [Сепир 1993, с. 261]. Найбільш заштамповані звички проявляються саме в стереотипних висловлюваннях, які можуть розглядатися як комунікативні символи мовної поведінки. Оскільки ці символи презентують результат накопиченого культурного і мовного досвіду, їх можна розглядати як концепти комунікативно-мовних знань. Концептуальність стереотипних висловлювань полягає в

характері функціонального «виміру» цих висловлювань – типовій мовець в типовій ситуації використовує мовний стереотип для моделювання комунікативних відносин. Мовне спілкування є предметом психолінгвістичних досліджень, в яких мова розглядається як динамічна система мовленнєвої діяльності, мовної поведінки.

Специфіка мовленнєвої дії в порівнянні з іншими видами дій полягає в наступному: мовленнєва дія завжди комунікативна, тобто спрямована на співрозмовника і може бути йому зрозуміла; відбувається у взаємодії з іншими типами дій і досліджується у їх контексті; має когнітивний характер оскільки в процесі висловлювання відбуваються визначені мисленнєві та оцінні процеси. Оскільки мовленнєва дія відбувається в рамках комунікативної системи, її аналіз слід проводити поліфункціонально, в рамках комунікативної діяльності і мовленнєвого акту. Поняття «дія», в тому числі комунікативна, пов'язується з поняттям усвідомленого контролю з боку суб'єкта: поведінка людини в такому випадку вважається дією, якщо щось було здійснене усвідомлено з наміром і особа знає про свою відповідальність за цей вчинок.

Стереотипні висловлювання є елементами мовної системи, яка має складну структуру і проектує виникнення нових мовленнєвих змістів у мовних елементів під впливом екстралінгвістичних факторів. Соціально-культурний контекст має визначаючу роль у виборі стереотипних висловлювань з тих чи інших сфер діяльності людини і в їх закріпленні за комунікативною сферою спілкування. Стереотипні висловлювання є одиницями мовної поведінки. Вони відносяться до рівня регуляції мовленнєвої діяльності, що опирається на попередній досвід. Установка, регулятивний та інтеракціональний характер є основним для цих висловлювань, які можуть бути процедурними або ритуальними в залежності від ступені конвекціоналізації.

Література

- Волошинов В.Н. (Бахтин, М.М.) Марксизм и философия языка: Основные проблемы социологического метода в науке о языке / В.Н. Волошинов (М.М. Бахтин); Комментарии В. Махлина. – М.: «Лабиринт», 1993. – 189 с. Маслова В.А. Стереотип как явление культурного пространства // Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – С. 108-112. Менг К. Семантические проблемы семантического исследования коммуникации // Психолінгвістическіе проблемы семантики / Отв. ред. А. А. Леонтьев, А. М. Шахнарович. – М., 1983. – С. 288. Орлов Г.А. Современная английская речь: Учебное пособие для вузов по спец. «Англ. яз. и лит-ра». – М.: Высшая школа, 1991. – 240 с. Реднеки / Материал из Википедии — свободной энциклопедии. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Реднеки> *Сетур* Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М., 1993. – 656 с. Сологуб Н. М. Стереотип / Н. М. Сологуб // Українська мова : енциклопедія. – К.: «Українська енциклопедія» ім. П. М. Бажана, 2004. – 883 с. Bartmiński J. Stereotyp jako przedmiot lingwistyki // Z problemów frezeologii polskiej i słowiańskiej. – Wrocław. Warszawa. Kraków. Gdańsk. Łódź, 1985. – S. 25-53. Big Brother is watching you via social media. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fellowshipofminds.wordpress.com/2012/03/30/big-brother-is-watching-you-via-social-media/> Big brother is watching you. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.thecommentator.com/article/2072/big_brother_is_watching_you Big Brother is Watching You. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://silverwolf71190.deviantart.com/art/Big-Brother-is-Watching-You-139431870> Big Brother will be watching you. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bigbrotherwatch.org.uk/home/2012/04/big-brother-watching.html> Crystal P. Another Look at "Well, You Know" // English V Today. 1988. Vol. 4, No 1. If Every Food Stamp Recipient Voted For Obama, It Would Account For 75% Of His Total. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cnsnews.com/blog/ron-meyer/if-every-food-stamp-recipient-voted-obama-it-would-account-75-his-total> Your dictionary. Stereotypes examples. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://examples.yourdictionary.com/stereotype-examples.html>

УДК 811.133.1'27'42:7.01

МОРОШКІНА Г.Ф.

(Запорізький національний університет)

СПІВВІДНОШЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ОБ'ЄКТУ ТА ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ МИСТЕЦТВА

У поданій статті вивчається питання типу співвідношення між художнім полотном та супроводжуючим його франкомовним дискурсом живопису. Висувається гіпотеза про єдиний континуум, спільну еволюцію артефакту та лінгвістичного дискурсу.

Ключові слова: естетичний об'єкт, дискурс мистецтва, репрезентація, інтерпретативність, іконічний знак, зображальний та вербальний коди.

Морошкина Г. Ф. Соотношение эстетического объекта и франкоязычного дискурса искусства. В данной статье изучается вопрос о типе соотношения между художественным полотном и сопровождающим его франкоязычным дискурсом живописи. Выдвигается гипотеза о едином континууме, совместной эволюции артефакта и лингвистического дискурса.

Ключевые слова: эстетический объект, дискурс искусства, репрезентация, интерпретативность, иконический знак, изобразительный и вербальный коды.